

William
Styron

Sophiina
vol'ba

ODEON

William Styron
Sophie's Choice

SOPHIE'S CHOICE by William Styron © 1976, 1978, 1979
Translation © Zora Juráková 1986, 2005
Jacket design © 2025 by Nikola Janíčková
Slovak edition © 2005, 2011, 2016, 2025 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-9509-4

William Styron

**Sophiina
vol'ba**

ODEON

William Styron

Sophiina voľba

Preložila Zora Juráková

Pamiatke môjho otca (1889 – 1978)

*Wer zeigt ein Kind, so wie es steht?
Wer stellt es ins Gestirn und gibt
Das Maß des Abstands ihm in die Hand?
Wer macht den Kindertod aus grauem Brot,
Das hart wird – oder läßt ihn drin
Im runden Mund so wie den Gröps
Von einen schönen Apfel...? Mörder sind
Leicht einzusehen. Aber dies: den Tod,
Den ganzen Tod, noch vor dem Leben so sanft
Zu enthalten und nicht böß zu sein,
Ist unbeschreiblich.*

Von der vierten Duineser Elegie
RAINER MARIA RILKE

*...je cherche la région cruciale de l'âme,
où le Mal absolu s'oppose à la fraternité.*

Lazare 1974
ANDRÉ MALRAUX

*Kto spodobí dieťa, aké je? Kto umiesti ho
v súhvezdí, kto do rúk dá mu mieru odstupu?
Kto urobí detskú smrť z čierneho chleba, ktorý tvrdne,
kto ju nechá v ústach ako ohryzok z krásneho jablka...?*

Do vrahov nazrieme ľahko.

*Ale toto: smrť, celú smrť, ešte pred životom
tak nežne obsiahnuť a nebyť zlý, je nevýslovné.*

Zo štvrtej Duinskej elégie

RAINERA MARIU RILKEHO

Preložil MIROSLAV VÁLEK

*... hľadám v duši to rozhodujúce miesto,
kde absolútne zlo bráni pociťovať bratstvo.*

ANDRÉ MALRAUX, *Lazare* 1974

1

V tých časoch zohnať lacný byt na Manhattane bolo takmer nemožné, musel som sa teda presťahovať do Brooklynu. To bolo v štyridsiatom siedmom a z toho leta, na ktoré tak živo myslievam, sa mi vynára príjemná spomienka na počasie, slnečné a teplé, presýtené vôňou kvetov, akoby dni uviazli v zdanlivo večnej jari. Bol som za to vďačný, ak už za nič iné, lebo – ako som cítil – moja mladosť sa ocitla na dne. V dvadsiatich dvoch rokoch som sa síce ešte vždy snažil stať sa spisovateľom, ale prišiel som na to, že tvorivá horúčka, ktorá ma v osemnástich rokoch dobreže nespálila nemilosrdným, všetko stravujúcim plameňom, vychladla a premenila sa na mdlé večné svetielko, znamenajúce len kúsok viac ako symbolický plamienok, vyžarujúci mi z hrude, či kde to kedysi prebývali moje najbezočivejšie nádeje. Niežeby som sa už nechcel stať spisovateľom, naopak, ustavične som vášnivo túžil napísať román, ktorý som tak dlho nosil v hlave. Chyba bola v tom, že som napísal niekoľko skvelých odsekov a nevedel som vypotiť ďalšie, či povedané slovami Gertrude Steinovej o menej významných spisovateľoch Stratenej generácie – mal som šťavu, ale tá nie a nie tiecť. A čo bolo ešte horšie, stratil som robotu, peniaze som nemal skoro nijaké a žil som v dobrovoľnom vyhnanstve v brooklynskej štvrti Flatbush ako iní moji krajanovia a bol som len ďalším biednym a opusteným mladým Južanom, blúdiacim po kráľovstve židovskom.

Volajte ma Stingo; tak ma oslovovali v tých časoch, ak ma vôbec nejako oslovovali. Prezývka pochádza ešte zo strednej školy dolu na Juhu v mojej rodnej Virgínii. Tá škola bola celkom príjemná ustanovizeň, kam ma ako štrnásťročného poslal roztrpčený tatko, keď si už po matkinej smrti nevedel so mnou rady. K mojim nedobрым vlastnostiam patrilo aj to, že som zjavne zanedbával osobnú hygienu, preto ma čoskoro začali volať Stinky, smradľavý.

A roky šli. Zub času spolu s radikálnou zmenou v mojich návykoch (v skutočnosti od hanby som sa stal až posadnuto čistotný) postupne zotreli tvrdosť spoluhlásky *k* v prezývke, a tak som prišiel k príťažlivejšiemu, alebo aspoň menej odpornému, rozhodne však vtipnejšiemu menu Stingo, žihadlo. Niekedy v tridsiatke sme sa – prezývka a ja – navzájom záhadne stratili, Stingo sa jednoducho vytratil z môjho života ako bezfarebný plyn, a mne ani nebolo za ním ľúto. Ale v časoch, o ktorých píšem, som bol ešte Stingo. Ak však niekoho mätie, že na začiatku rozprávania prezývka chýba, nech si všimne, že opisujem nezdravé a bezútešne osamelé obdobie svojho života, keď som žil ako šibnutý pustovník v jaskyni na kopci a len zriedkavo ma niekto nejako oslovoval.

Bol som celkom rád, keď ma vyhodili z práce – prvého a jediného plateného miesta v živote okrem vojenskej služby –, i keď strata zamestnania vážne zhoršila moje už i tak skromné finančné pomery. Hoci teraz si myslím, že bolo vlastne užitočné spoznať už tak zavčasu, že zo mňa úradník nebude nikdy, nikde a za nijakých okolností. Keď si spomeniem, ako som najprv bláznivo jasal nad tou robotou, sám som bol prekvapený, ako sa mi uľavilo o päť mesiacov neskôr, keď som sa ochotne zmieril s vyhadzovom. V štyridsiatom siedmom o robotu bola núdza, najmä vo vydavateľstvách, a len číra náhoda ma zaviedla do jedného z najväčších knižných vydavateľstiev, kde ma urobili „mladším redaktorom“, ale akýže redaktor, bolo to len lichotivé pomenovanie lektora rukopisov. Že som v tých časoch, keď dolár bol oveľa cennejším platidlom ako dnes, tancoval, ako mi vydavateľ pískal, je zrejmé aj z toho, že som pracoval za pevnú a nemennú sumu štyridsať dolárov týždenne. To znamená, po odrátaní daní mi každý piatok malá hrbaňa zo mzdového položila na stôl málokrvne belasý šek, predstavujúci zárobok vo výške čosi vyše deväťdesiat centov za hodinu. Ani najmenej ma neurážalo, že túto almužnu ako pre kuliho mi podhľadzovalo jedno z najplyvnejších a najbohatších vydavateľstiev; bol som mladý a prispôsobivý a k svojej práci som pristupoval – aspoň zo začiatku – s pocitom vznešeného poslania; a navyše ako odškodnenie za almužnu som očakával, že sa bližšie zoznámim s noblesným svetom: obed v slávnom klube „21“, večera s Johnom O'Harom, spoločnosť sebavedomých, príťažlivých a roztúžených spisovateliek, padajúcich do mdlôb pri mojom redaktorskom ostrovtipe.

Čoskoro sa však ukázalo, že nič z toho sa nesplní. Predovšetkým preto, lebo vydavateľstvo, hoci prosperovalo hlavne vďaka učebniciam, technickým príručkám a tuctom odborných časopisov v odvetviach takých vzdialených a záhadných ako chov ošípaných či spravovanie márníc alebo výroba umelých hmôt, vydávalo ako vedľajšiu produkciu aj romány a literatúru faktu – preto potrebovalo aj mladšieho estéta, to ako moju maličkosť, ale zoznam vydávaných autorov by sotva upútal pozornosť niekoho, kto sa vážne zaujíma o literatúru. Napríklad v čase, keď som nastúpil, z dvoch najpoprednejších autorov, akých sme vydávali, jeden bol penzionovaný admirál, veterán druhej svetovej vojny, a druhý exkomunista s mimoriadne pokriveným charakterom, ktorého mátožne napísané memoáre v duchu *mea culpa*, vydané pod cudzím menom, sa obstojne držali na listine bestsellerov. Lenže o autoroch formátu Johna O'Haru (prirodzene, mal som aj oveľa výraznejšie literárne idoly; O'Hara predstavoval pre mňa skôr ten typ spisovateľa, s ktorým si mladý redaktor môže ísť niekam sadnúť a nanajvýš sa s ním opiť) nebolo ani chýru ani slychu. Navyše práca, ktorú mi prideliili, mi nesedela. V tom čase firma McGraw-Hill & Company (tak sa totiž volal môj zamestnávateľ) neslávila nijaké literárne úspechy, lebo už dlho úspešne zaplavovala trh samými ťažkopádnyimi zlátaninami z technológie a techniky, a tak malá redakcia, v ktorej som sa lopotil ja a ktorá sa veľmi chcela podobať veľkolepým redakciám Scribnera alebo Knopfa, bola medzi vydavateľstvami terčom posmechu. Bolo to podobné, akoby sa veľký ľudový obchodný dom ako Montgomery Ward alebo Masters opovážil zriadiť luxusné oddelenie s norkami a činčilami, o ktorých by aj tak každý v brandži vedel, že sú to farbené bobry z Japonska.

Lenže ja ako najposlednejší otrok v hierarchii vydavateľstva nielenže som nemal príležitosť lektorovať rukopisy čo i len skromnej hodnoty, ale bol som nútený denne sa moriť s beletriou i nebeletriou tej najpochybnejšej kvality, s hŕbami kávou pokvapkaných a palcami poznačených strán kancelárskeho papiera značky Hammermill Bond, ktorých zničený, špinavý výzor na prvý pohľad prezrádzal autorovo (či agentovo) hrozné zúfalstvo, ako i to, že McGraw-Hill je pre autora poslednou možnosťou. V mojom veku, keď som už mal aké-také vedomosti z anglickej

literatúry, na čo som bol patrične namyslený, nástojil som tvrdohlavo ako anglický spisovateľ a literárny kritik Matthew Arnold, že písané slovo musí zobrazovať iba najvážnejšie veci a čistú pravdu, a správal som sa k týmto zúfalým výplodom osamelej a krehkej fantázie tisícich neznámych ľudí s povýšeneckým neosobným odporom, s akým si asi opice vyberajú zo srsti vši. Bol som neoblomný, uštipačný, nemilosrdný, bezcitný, neznesiteľný. V zasklenom hniezdočku vysoko na dvadsiatom poschodí budovy McGraw-Hill – architektonicky pôsobivej, ale duševne ubíjajúcej zelenej veže na Západnej 42. ulici – som na tie smutné výtvary nakopené dovysoka na mojom stole, všetky plné nádejí, zato syntakticky pod kritiku, metal také opovrhnutie, akého je schopný len človek, ktorý práve dočítal *Sedem typov zákerností*. Odo mňa sa vyžadovalo, aby som na každý ponúkaný rukopis napísal primerane obšírny posudok, bez ohľadu na to, aká mizerná je kniha. Spočiatku to bola zábava a s najväčšou rozkošou som si vylieval zlosť nad zlými rukopismi. Ale po čase mi ich zaťatá priemernosť zovšednela, jednotvárna robota ma začala unavovať, ba otravoval ma aj výhľad na zadymený a zahmlený Manhattan práve tak, ako ma nudilo vyrábať také silené posudky, ako sú nasledujúce; uchoval som si ich všetky nepoškodené – od tých nezáživných, skľučujúcich čias až podnes. Odcitujem ich doslovne a bez prikrášľovania.

Edmonia Krausová-Bierstickerová:

Vysoko rastie ostrica

Román

Láska a smrť v pieskových dunách a kľukvou porastených močarínach v južnom New Jersey. Mladý hrdina Willard Strathaway, dedič veľkého bohatstva plynúceho z konzervárne kľukvy, čerstvý absolvent Princetonskej univerzity, šialene sa zaľúbi do Ramony Blainovej, dcéry Ezru Blaina, starého lavičiara a vodcu štrajku obaračov kľukvy. Zápleтка je chutná a komplikovaná, zoširoka sa zapodieva údajným sprisahaním Brandona Strathaway, Willardovho otca-magnáta, proti starému Ezrovi, ktorého škaredo zohavenú mŕtvolu jedného dňa skutočne nájdu v útrobach mechanického obarača kľukvy.

To vedie k nekonečnému vzájomnému obviňovaniu a skoro až k rozchodu Willarda, ktorý „šarmantne princetonsky nachyľoval hlavu nabok“ a okrem toho „oplýval šelmovskou eleganciou“ – a úbohej Ramony, ktorej „pružná štíhlosť nedostatočne zahalovala búrlivé zmyselné poryvy, ktoré ňou lomcovali“.

Ešte aj teraz, keď píšem tento posudok, ma drví triaška a môžem povedať iba toľko, že toto je najhorší román, aký kedy napísala nejaká žena alebo zviera. Čo najrýchlejšie vrátiť!

Bravó! Aké bystré, pyšný mladý muž! Ako som jasal a škodostne sa smial, keď som rozpitvával tie bezmocné menejcenné literárne neviniatka! Nerozpakoval som sa jemne rypnúť pod rebrá ani McGrawa-Hilla a uťahovať si z jeho náklonnosti vydávať brakové „humorné“ knižky, z ktorých mohli uverejňovať ukážky akurát tak v časopise *Reader's Digest*, rázne som uštedroval údery napravo-naľavo a možno práve to, že som si robil z roboty psinu, nakoniec prispelo k môjmu pádu.

Audrey Wainwrigthová-Smilieová:

Inštalatérova fľandra

Literatúra faktu

Jediné, čo stojí za zmienku na celej knihe, je jej titul, ktorý je dosť nápadný a zároveň vulgárny, aby vyhovoval vkusu McGrawa-Hilla. Autorkou je skutočne manželka – ako titul nesmelo naznačuje – inštalatéra z predmestia Worcesteru v štáte Massachusetts. Zúfalo suchopárne, hoci sa núti do vtipu na každej strane; akési negramotné blúznenie, ktoré sa pokúša romantizovať čosi, čo iste ani romantické nie je; autorka tu dychtivo porovnáva komické zvraty v živote svojej domácnosti so životnými zmenami v domácnosti mozgového chirurga; ako poukazuje autorka, chirurga rovnako ako inštalatéra volajú v súrnych prípadoch vo dne v noci; presne ako chirurgova práca aj inštalatérova práca je zložitá, človek sa v nej vystavuje bacilom a obaja často prídu domov napáchnutí. Názvy kapitol najlepšie dokumentujú úroveň humoru, ktorý je prislabý aj na to, aby ho bolo možné pokladať za pikantný: „Mana-

-mana-mana, blondíny je plná vaňa“, „Odsávanie nervov“ (po-
chopíte to?), „Čas splachovania“, „Rojčenie v hnedom“ atď.

Tento rukopis prišiel mimoriadne zafúlaný a so somárskymi ušami, keď už predtým ho autorka ponúkla – ako uvádza v liste – vydavateľstvám Harper, Simon & Schuster, Knopf, Random House, Morrow, Holt, Messner, William Sloane, Rinehart a ôsmim ďalším. V liste sa autorka ešte zmieňuje, aká je zúfalá pre tento rukopis, ktorému obetovala celý svoj život, a medzi riadkami sa vyhráza (celkom vážne) samovraždou. Nerád by som mal na svedomí niečiu smrť, ale je absolútne vylúčené, aby tento rukopis niekedy vyšiel knižne.

Neodporúčam vydať!

(Prečo len musím čítať také voloviny!)

Nikdy by som nebol schopný písať poznámky ako tú poslednú, ani sa tak zlomyselne vyjadrovať o vydavateľstve McGraw-Hill, nebyť staršieho redaktora, môjho nadriadeného, ktorý čítal moje posudky a takisto bol rozčarovaný z nášho zamestnávateľa a zo všetkého, čo toto rozľahlé a bezduché impérium predstavovalo. Volal sa Farrell, bol to inteligentný, zdeptaný, ale v podstate príjemný Ír s ospanlivým pohľadom a roky pracoval u McGrawa-Hilla na publikáciách typu *Molitanový mesačník*, *Svet protetiky*, *Pesticídne novinky*, *Povrchový baník v Amerike*, až kým ho v päťdesiatich piatich rokoch nepreradili na pokojnejšie, menej technicky vzrušujúce oddelenie beletrie, kde trávil pracovný čas bafkaním fajky, čítaním Yeatsa a Gerarda Manleyho Hopkinsa, zhovievavo listoval moje posudky a myslím, že sa nevedel dočkať penzie, ktorú bude tráviť v Ozone Parku. Moje štuchance na adresu McGrawa-Hilla ho ani najmenej neurážali, zvyčajne sa na nich zabával ako vôbec na celkovom znení mojich posudkov; totiž Farrell už oveľa skôr upadol do stavu nectižiadostivého monotónneho leňošenia – akoby zmeravel v nejakom mamuťom úli –, tak ako sa to stávalo väčšine zamestnancov spoločnosti, dokonca aj tým ambicióznym, a keďže bol presvedčený, že je menšia pravdepodobnosť ako jedna k desaťtisíc, že nájdem dobrý rukopis, nazdávam sa, že mi vôbec nezazlieval, keď som prácu bral naľahko. Tu je jeden dlhší (ak nie najdlhší) posudok, ktorý si dodnes osobitne opatrujem, hlavne preto, lebo je asi jediný, ktorý som napísal so súcitom.

Gundar Firkin:
Harald Haarfager – Sága
Poézia

Gundar Firkin nie je pseudonym, ale skutočné meno. Mená toľkých zlých autorov znejú neprirodzene, vykonštruovane, a napokon zistíte, že sú pravé. Je to príznačné? Ponúkaný rukopis o Haralldovi Haarfagerovi neprišiel ani poštou, ani prostredníctvom agenta, ale doručil mi ho sám autor. Asi pred týždňom vošiel do čakárne Firkin s rukopisom v doskách a s dvoma kufkami. Slečna Meyersová ohlásila, že prišiel za redaktorom. Povedal by som, že mal asi tak šesťdesiat rokov, bol trochu zhrbený, ale mocný, stredne vysoký, s ošľahanou vráskavou tvárou ako sedliak, s hustým prešediveným obočím, jemnými ústami a najsmutnejším túžobným pohľadom, aký som kedy videl. Na hlave mal farmársku čiapku z čiernej kože, ktorá sa sťahovala cez uši, a hrubú vetrovku s vlneným golierom. Mal obrovské ruky s vyčnievajúcimi odretými červenými hánkami. Tieklo mu z nosa. Povedal, že priniesol rukopis. Vyzeral vyčerpane, a keď som sa ho spýtal, odkiaľ prišiel, odpovedal, že v tú hodinu pricestoval do New Yorku autobusom z akejsi osady Turtle Lake v Severnej Dakote, cesta mu trvala tri dni a štyri noci. To ste sem cestovali len preto, aby ste odovzdali rukopis? Áno, prisvedčil.

Potom sám od seba poznamenal, že McGraw-Hill je prvé vydavateľstvo, ktoré navštívil. To ma poriadne prekvapilo, lebo táto firma býva zriedkavo na prvom mieste záujmu autorov, ešte aj medzi spisovateľmi takými neinformovanými, ako je Gundar Firkin. Keď som sa vyzvedal, ako prišiel k tomuto prapodivnému rozhodnutiu, vysvitlo, že to bola len šťastná náhoda. Vôbec neplánoval, že McGraw-Hill musí byť prvá zastávka na jeho putovaní. Keď mal autobus niekoľkohodinovú prestávku v Minneapolise, zašiel do budovy telefónnej spoločnosti, kde si požičal newyorský telefónny zoznam podnikov a organizácií. Nechcel byť bezohľadný a vytrhnúť stranu, tak vyše hodiny odpisoval zo zoznamu mená a adresy všetkých vydavateľstiev v New York City. Pôvodne mienil postupovať podľa abecedy – počnúc Appletonom – a obísť všetky firmy po Ziffa-Davisa. Ale keď v to ráno, hneď po skončení cesty, vystúpil na autobusovej

stanici Port Authority, iba o blok domov na východ od nás, rozhlíadal sa a vtom mu padol zrak na smaragdový monolit, hlásajúci hrozivo obrovitánskym MCGRAW-HILL. A tak prišiel rovno sem.

Starec vyzeral taký zmätený a vyvalený – neskôr sa priznal, že nikdy nebol ďalej ako v Minneapolise – že som sa naskutku rozhodol vziať ho dolu do bufetu na kávu; aspoň toľko som chcel preňho urobiť. Kým sme sedeli pri káve, rozprával mi o sebe. Bol synom nórskeho prisťahovalca, pôvodne sa volal Firking, ale to koncové g kdesi odpadlo, a po celý život bol farmárom, pestoval obilie pri Turtle Lake. Pred dvadsiatimi rokmi, vtedy mal štyridsať, banská spoločnosť objavila pod jeho pozemkom veľké ložiská uhlia, a hoci tam nekopali, spísali s ním dlhodobú zmluvu na prenájom pozemku, čím ho zbavili finančných starostí do konca života. Bol starým mládencom, a tak si zvykol pestovať obilie, že s tým nevedel prestať, lenže takto mal dosť voľného času venovať sa plánom, o ktorých vždy sníval. A tak sa pustil do písania eposu o svojom nórskom predkovi Haraldovi Haarfagerovi, grófovi, kniežati či čo z trinásteho storočia. Nemusím zdôrazňovať, ako som splasol po takomto odhalení. Ale sedel som pri ňom vyrovnané, kým on potľapkával svoj rukopis: „Veru tak, pán redaktor. Dvadsať rokov práce. Všetko je tu. Všetko.“

Vtedy som náhle zmenil názor. Napriek sedliackemu výzoru bol inteligentný a veľmi výrečný. Zdalo sa, že aj mimoriadne sčítaný – poznal nórsku mytológiu, hoci k jeho najobľúbenejším románopiscom patrili Sigrid Undsetová, Knut Hamsun a tvrdil, nepoddajní spisovatelia zo Stredozápadu ako Hamlin Garland a Willa Catherová. No nič. Čo ak náhodou objavím nejakého hrubotesaného génia? Napokon veď aj veľký básnik Walt Whitman sa zjavil ako ťažkopádny outsider, chodiaci z domu do domu so svojimi neuhladenými čarbanicami. Nakoniec, po dlhom rozhovore (dokonca som ho začal oslovovať Gundar) som mu prisľúbil, že si rád jeho rukopis prečítam, i keď som ho musel upozorniť, že McGraw-Hill nie je „veľmi významné vydavateľstvo poézie“, a spolu sme sa vyviezli výtahom ku mne. Potom sa stalo čosi hrozné. Keď som sa s ním lúčil a ubezpečoval som ho, že chápem, aký je napätý a ako čaká na odpoveď po

dvadsaťročnej práci a že sa pousilujem prečítať jeho rukopis pozorne a odpoviem o niekoľko dní, všimol som si, že sa chystá odísť iba s jedným z dvoch kufrov. Keď som ho na to upozornil, iba sa usmial, obrátil ku mne svoj smutný, clivý vidiecky pohľad plný utrpenia a povedal: „Ach, myslel som si, že sa dovŕtíte – v tom kufri je predsa pokračovanie mojej ságy.“

Myslím to smrteľne vážne. Iste je to najdlhšie literárne dielo, aké kedy spísala ľudská ruka. Vzal som to k nám na poštové oddelenie a dal som to tam chlapcovi odvážiť – sedemnásť a pol kilogramu, sedem plných blokov kancelárskeho papiera značky Hammermill Bond, každý vážiaci dobrého dva a pol kila, spolu tritisícosemstopäťdesiat strojom písaných strán.

Samotná sága je napísaná akousi zvláštnou odrodou angličtiny, človek by si myslel, že to napísal Dryden, parodujúc Spensera, keby však nepoznal krutú pravdu: dni a noci počas dvadsiatich rokov v studenej dakotskej stepi, keď sníval o starobylom Nórsku, náruživý písal, kým vonku divý vietor od Saskatchewanu hučal v kmásanom obilí:

*Ó, ty mocný vodče Haralde, ký veľký je tesk tvoj!
Kdeže, kde kväty sú tie, ona čo natrhala ti?!*

Vädnúci starý mládenec sa prediera k slohe štyritisíc a elek-
trický ventilátor rozháňa dusivú prériovú horúčavu:

*Nie, obri a Nibelungovia, nepejte nikdy viac
Ódy, čo Harald héros zosnoval jej na chválu,
K trúchleniu laďte bývalé svoje pevy.
Ó, kľatbo najčernejšia!
Čas prišiel umrieť ti, bo zbytočný's v údolí tom.
Ó, smútočný veršu!*

Pery sa mi chvejú, zrak zahmlieva, nie, nevládzem ďalej. Gundar Firkin je v hoteli Algonquin (ako som mu nemilosrdne poradil) a čaká, kým mu zavolám, na to som však priveľmi zbabelý. Rozhodol som sa rukopis s poľutovaním zamietnuť, i keď mi Gundara bolo ľúto.

Azda som mal privysoké nároky, alebo kvalita takých kníh bola skutočne príšerná, ale v každom prípade nespomínam si ani na jediný ponúkaný rukopis, ktorý by som za tých päť mesiacov u McGrawa-Hilla odporúčal vydať. A pravdu povediac, je istou iróniou, že jedna z kníh, ktorú som odmietol – aspoň pokiaľ viem – neskôr našla vydavateľa a dokonca neostala neznáma a nečítaná. Odvtedy som si často predstavoval, ako asi zareagoval Farrell alebo ktokoľvek iný z predstavenstva, keď táto kniha vyšla pod hlavičkou chicagského vydavateľa asi rok potom, keď som uvoľnil stoličku v McGrawovej-Hillovej ubíjajúcej kancelárii. Môj posudok sa zaručene zachoval v pamäti niekoho z vrchnosti a rovnako je isté, že ten pamätník si vyhľadal v archíve príslušný doklad a ktovie s akou zúrivosťou a pocitom zúfalstva z premárnenej príležitosti znova čítal môj chladnokrvný rozsudok napísaný s bezočivými, nafúkanými a zlomyseľnými formuláciami:

... je istou úľavou po toľkých mesiacoch objaviť rukopis písaný prózou, ktorá nevyvoláva v čitateľovi horúčku, hlavybolenie ani žalúdočnú ťažobu, a teda si zaslúži oprávnenú chválu. Myšlienka vyslať mužov plťou po mori len tak nave-rímboha iste nie je na zahodenie. Ale z väčšej časti je to zdĺhavé, privážne a nudné putovanie po Tichomorí; bolo by vhodné – podľa môjho názoru – drasticky to skrátiť a poslať do časopisu, ako je *National Geographic*. Hádám by to odkúpila niektorá univerzita, ale celkom určite to nie je nič pre nás.

Takto som teda naložil s klasickým dielom modernej dobrodružnej literatúry – s knihou *Kon-Tiki*. Po mnohých mesiacoch, keď som neveriacky sledoval, ako sa tá kniha týždeň za týždňom vytrvalo drží na prvom mieste v rebríčku bestsellerov, ospravedlňoval som svoju slepotu tvrdením, že keby mi bol McGraw-Hill platil viac ako deväťdesiat centov na hodinu, mohol som citlivejšie pristupovať k rozlišovaniu rozdielov medzi dobrými knihami a zlátaninami načmáranými z vypočítavosti.

Môj domov vtedy tvorila úzka kutica dva a pol metra krát štyri a pol metra v bytovni na Západnej 11. ulici vo štvrti Greenwich Village; niesla názov University Residence Club. Keď som prišiel

do New Yorku, prilákalo ma sem nielen jej meno – ktoré vo mne vyvolávalo predstavu príslušnosti k Ivy League, spoločenstvu najpoprednejších severovýchodných univerzít, ako sú Yale, Harvard, Princeton, Columbia či Cornell, s klubovými stolmi prikrýťtými zeleným súknom, na ktorých sa povalujú čísla *New Republic* či *Partisan Review*, kde postarší sluhovia v žaketoch sa trápia, ako si nepoplietť odkazy, a úslužne obstarávajú, čo komu treba – ale zväbilo ma aj nízke nájomné: desať dolárov na týždeň. Očakávať pohodlie, aké je v ubytovniach Ivy League, bola, prirodzene, idiotská predstava. University Residence Club bol iba o štipku lepší ako bežná nocľaháreň povedzme v chudobnej štvrti Bowery. Poskytoval iba najnevynutnejšie súkromie, ktoré predstavovali akurát tak zamknuté dvere. Takmer všetko ostatné – vrátane nájomného – sa ani zďaleka nepodobalo ubytovni noblesnej univerzity a málo sa líšilo od verejného útulku. Preto je paradoxné, že klub mal pozoruhodné okolie, takmer snobské. Z jediného špinavého okna v mojej zastrčenej kutici na štvrtom poschodí som mal výhľad do úchvatnej záhrady domu na Západnej 12. ulici a kedy-tedy som zazrel i ľudí, ktorých som pokladal za majiteľov tej nádhernej záhrady: mlado vyzerajúceho pekného muža v tvídovom obleku som si predstavoval ako novú hviezdu časopisu *The New Yorker* alebo *Harper's*, a jeho rezkú, prekvapujúco dobre stavanú plavovlasú ženu, ktorá chodila po záhrade, krútila zadkom v úzkych nohaviciach alebo v plavkách, niekedy sa zasa hrala s nemožným pretučeným afganským chrtom, alebo sa rozvalovala v hojdacej sieti z obchodu Abercombieho & Fitcha, na ktorej som ju vo svojich predstavách pretahoval do nemoty, pomaly, mlčky, precízne.

Vtedy totiž sex, či skôr jeho absencia, spolu s touto bezočivou a rozkošnou záhradkou – vrátane ľudí, čo ju obývali – akoby sa proti mne symbolicky sprisahali, aby mi pobyt v upadajúcom University Residence Clube ešte väčšmi znechutili, aby zveličili moju chudobu, osamelosť a vyhnanstvo. Bývali tu samí muži, väčšinou v strednom veku a starší, greenwichskí povalači a vydedenci, ktorých ďalší krok na šikmej ploche znamenal sklúznutie až na samé dno. Nájomníci, s ktorými som sa stretával v úzkych chodbách s odlupujúcimi sa tapetami, kyslo zapáchali vínom a beznádejou. Nebol tu nijaký starý senilný vrátnik, ale zopár

pätolizačských úradníkov s farbou medenky – ako tvory, ktoré dlho nevideli denné svetlo, mali stráž v chodbe, kde im nad hlavou blikala slabá žiarovka, a zároveň obsluhovali jediný výťah, pričom hrozne kašľali a škrabali sa – ako úbožiaci trpiaci na zlatú žilu – počas nekonečného výstupu na štvrté poschodie, kým som sa dostal do svojho pelechu, kde som sa v tú jar večer čo večer utáhoval ako pološialený pustovník. Dohnala ma k tomu nevyhnutnosť, nielen preto, že som nemal nijaké peniaze nazvyš, teda ani na zábavu, ale aj preto, lebo ako nováčikovi v tejto metropole, väčšmi hanblivému než hrdo odmeranému, chýbala mi príležitosť, ale aj odvaha s niekým sa zblížiť. Po prvý raz v živote, ktorý bol celé roky bezúhonne spoločenský, objavil som, ako bolí neželaná samota. Ako zločinec nečakane vrhnutý do samoväzby prichádzal som na to, že chradnem na tele i na duši, o ktorej som ani netušil, že ju mám. Raz za májového súmraku v University Residence Clube – práve som pozoroval najväčšieho švába, akého som kedy videl, pášť sa na väzbe *Zobraných básní a próz Johna Donna* – som sa zrazu ocitol zoči-voči samote, a bolo to naozaj kruté a nemilosrdné poznanie.

V tie mesiace sa moje večery takmer nelíšili jeden od druhého. Od McGrawa-Hilla som odchádzal o piatej, na 8. avenue som nasadol na metro a za päťcenták som sa doviezol na námestie Village; tam som zašiel do nárožného lahôdkarstva, kúpil som tri plechovky piva Rheingold – práve toľko, koľko mi moje prísne, účtovnícky uvedoméle svedomie dovolilo. Potom rovno do svojej kutice, natiahol som sa na hrboľatý matrac s plachtou páchnucou dezinfekčným prostriedkom, toľko ráz mangľovanou, až bola úplne priesvitná, a čítal som, dokiaľ mi celkom neoteplelo posledné pivo, čo zvyčajne netrvalo dlhšie než pol druhá hodiny. Našťastie bol som vo veku, keď mi čítanie bolo ešte vždy vášňou, a teda – azda okrem šťastného manželstva – bol to najlepší možný spôsob, akým sa dá nekonečnej samote brániť. Inak by som tie večery nebol vydržal. Čítal som, zabudol na celý svet, správal som sa čudácky, mechanicky som nachádzal záľubu v písanom slove – takmer každé písané slovo mi pôsobilo potešenie, ba natoľko na mňa účinkovalo, až ma to pohlavne vzrušovalo. Myslím to doslova, a vďaka tomu, že som si porovnával skúsenosti s inými, ktorí sa mi priznali, že v mladosti boli takisto mimoriadne vní-

maví, viem, že by som sa teraz vystavoval pohrdaniu a nedôvere, keby som vyhlásil, že sa pamätám na časy, keď vyhliadka na polhodinové listovanie v telefónnom zozname mi spôsobovala slabú, zato viditeľnú erekciu.

V každom prípade som veľa čítal – román Malcolma Lowryho *Na úpätí sopky* bol jednou z kníh, ktorá, ako si spomínam, ma v tom období chytila – a potom o ôsmej či deviatej som si vyšiel von na večeru. Aké to boli večere! Ešte dnes mám živo v pamäti i na jazyku lojovú pachuť saliburského rezňa vo vývarovni Bickford's alebo kovbojskú omeletu v jedálni Ricker's, kde som raz takmer zamdlel, keď som v jedle našiel zelenkavé, skoro nehmotné pierko a drobulinký embryonálny zobáčik. Alebo chrupavku vypučenú ako nádor na jahňacej kotlete v lacnej stravovni Athens; sama kotleta páchla po starej ovci a zemiaková kaša bola lepkavá, stuchnutá; grécki špekulanti, ktorým patrila reštaurácia, kašu očividne nanovo upravili z dehydrovaných štátnych prebytkov, ukradnutých z nejakého veľkoskladu. Ale v newyorskej gastronómii som bol taký istý zelenáč ako v mnohých iných veciach a ešte dlho mi trvalo, kým som prišiel na to, že najlepšie jedlo, aké sa dalo v meste kúpiť lacnejšie ako za dolár, boli dva hamburgery a mäsový piroh v samoobslužnom bufete White Tower.

Keď som sa vrátil do svojej diery, dychtivo som schmatol knihu, znova som sa ponoril do snenia a čítal som do skorých ranných hodín. Avšak zopárkrát sa mi stalo, že som musel robiť – ako som to s nevôľou nazýval – domácu úlohu, čiže vymýšľať táraniny na záložky vychádzajúcich kníh McGrawa-Hilla. Vlastne, pokiaľ sa pamätám, do vydavateľstva ma prijali hlavne vďaka textu na záložku už vydaney knihy McGrawa-Hilla *Príbeh budovy spoločnosti Chrysler*, ktorý som napísal na skúšku. Môj lyrický, a predsa svalnatý elaborát na Farrella tak zapôsobil, že nielen som si tým zaistil prácu, ale Farrell si odo mňa sľuboval, že vždy budem vedieť produkovať podobné zázraky na pripravované knihy. A zrejme najväčšmi som ho sklamal, keď som už nevedel úspech zopakovať ani jeden jediný raz – lebo, tak ako Farrell ani najmenej netušil, a ani mne to nebolo celkom zrejmé, McGrawov-Hillov syndróm beznádeje a postupnej vyčerpanosti zapustil korene už aj vo mne. Spočiatku som si to nechcel pripustiť, no predsa som začínal nenávidieť svoje hravé zamestnanie. Nebol som redaktorom, ale

spisovateľom – spisovateľom zapáleným, so široko rozťahnutými krídlami, ako Melville, Flaubert, Tolstoj či Fitzgerald, ktorí mali moc vyrvať mi srdce a ponechať si z neho kúsok a ktorí každý večer, každý sám i všetci spolu, ma nabádali, aby som si zmieral s nimi schopnosti, hoci vyrovnáť sa im je nesmierne ťažké. Zo svojich pokusov zaplňať záložky som bol čoraz znechutenejší, najmä keď knihy, ktoré som mal velebiť, nepredstavovali literatúru, ale jej najprotiľahlejší protiklad – komerčný brak. Tu je zlomok jedného textu na záložku, ktorý som nebol schopný dokončiť.

... Tak ako príbeh o americkom sne stavia na romantickom príbehu o vynáleze papiera, tak aj meno Kimberly-Clark je pre knihu o papieri nesmierne dôležité. Firma Kimberly-Clark začínala ako skromná nenápadná prevádzka „s jedným koňom“ v ospanlivom mestečku Neenah pri jazere vo Wisconsinse a dnes je jedným z gigantov papierenského priemyslu vo svetovom meradle, má továrne v trinástich štátoch Únie a v ôsmich cudzích krajinách. Uspokojuje množstvo ľudských potrieb a mnohé z jej výrobkov – z ktorých nepochybne najznámejšie sú hygienické vreckovky *Kleenex* – sa stali také každodenné, že aj ich mená prešli do bežného jazyka...

Vymyslieť takýto odsek mi trvalo celé hodiny. Mám napísať „sú nepochybne“ či „sú bezpochyby“? „Uspokojuje množstvo ľudských potrieb“ či „slúži“, „ukája“? Pri vymýšľaní som roztržito chodil sem a ta po svojej celi, nahlas som vyslovoval bezvýznamné slabiky, zápasil som s prozódiami a bránil som sa zúfalému telesnému pocitu, ktorý akosi vždy sprevádzal túto úlohu. Nakoniec, keď som už neovládol hnev, vykrikol som do drevolitových stien: „Nie! Nie!“ Vrhol som sa za písací stroj a zlomyselne som vytukával rýchle začiatocnícke, zato blažene očistné variácie:

Zo štatistík firmy Kimberly-Clark vyplývajú tieto neuveriteľné skutočnosti:

Odhaduje sa, že keby sa všetok hlien vysmrkaný do *Kleenexu* v Spojených štátoch a Kanade iba za jediný zimný mesiac

rozotrel po hracej ploche Yale Bowlu, dosiahol by hrúbku pol metra...

Rovnako sa vyrátalo, že keby sa všetky menštruačné vložky *Kotex* použité pri jedinej štvordňovej menštruácii v Spojených štátoch pokládli do radu, vytvorila by sa šnúra siahajúca od Bostonu po White River Junction vo Vermonte...

Na druhý deň sa Farrell, ešte vždy priateľský a tolerantný, zahĺbil do týchto výplodov, zatváril sa kyslo a žujúc svoju fajku yello-bole, poznamenal: „Toto nie je celkom ono, mali sme na mysli čosi iné,“ s pochopením sa uškrnul a požiadal ma, aby som to láskavo skúsil znovu. A neviem, čo ma k tomu viedlo – či moja presbyteriánska výchova, ktorá ešte celkom nestratila na mňa vplyv, alebo ctižiadosť – v ten večer som sa trápil nanovo, vypál som všetky schopnosti, zapojil vášeň – ale bez úžitku.

Keď som ani po hodinách nič nevypotil, vzdal som to a vrátil som sa k *Medvedovi*, k *Poznámkam z podzemia* či k *Billymu Bud-dovi*, alebo som sa často iba túžobne díval z okna, nakúkal do rozkošnej záhrady. V zlatistom jarnom manhattanskom súmraku, v prostredí umenia a neznámeho blahobytu, o ktorom som vedel, že nikdy nebudem k nemu patriť, začínal sa večierok u Medolízovcov; takto nadnesene som si totiž pomenoval svojich susedov. Konečne sa v záhrade na chvíľočku zjavila sama plavovlasá Mavis Medolízová, v blúzke a vypasovaných kvetovaných nohaviciach, zdvihla zrak k trblietavému večernému nebu, čarovne pohodila krásnou hrivou a zohla sa ku kvetinovej hriadke natrhať tulipány. Nemohla tušiť, čo táto zbožňovaniahodná póza vyvolá v duši najosamelejšieho mladšieho redaktora v New Yorku. Neuveriteľne prudko som po nej zatúžil – až zrazu tá všetkými zmyslami nashromaždená žiadostivosť sa skĺzla po špinavej stene odporného starého domu, prehupla sa ponad plot, náhlivo a nezdvorilo sa kľukatila až k jej vystrčenému zadku, kde sa v nemej metamorfóze premenila na stelesneného mňa, rozčíteneho, dravého, ale ovládajúceho sa. Jemne som ovinul rukami Mavis, naplnil som si dlane jej bujnými hojdajúcimi sa medovinovými prsami, „Si to ty, Winston?“ zašepkala. „Nie. To som ja,“ odvetil som ja, jej milenec, „zahrajme sa na psičky,“ na čo mi ona odpovedala ako zakaždým: „Áno, zlato – ale neskôr.“